

Op zoek naar interessante "leuke dingen" tijdens onze reis

Door jarenlang zeilend-reizen zijn gewoontes ingesleten en worden nieuwe geboren. Ook bij ons. Zodra we op onze zeilreizen aankwamen in voor ons onbekende plaatsen, ging het eerste tripje naar de toeristinformation. Niet alleen om de dichtstbijzijnde supermarkt te vinden maar ook welke bijzonderheden die stad en omgeving voor ons in petto had. Met onze open vraag aan de baliemedewerker werden we altijd bedolven onder folders en plattegronden. Daarnaast kregen we meestal veel extra persoonlijke tips zodra ze merkten dat we écht geïnteresseerd waren. 's Avonds aanboord werd de stapel lectuur doorgespit en maakten we plannen wat we allemaal wilden bezoeken. We zijn in al die jaren nooit teleurgesteld over de info die we kregen.

Geen VVV maar WWW

Maar hoe doe je dat als je weer "thuiskomt" in bekend Nederland? Het blijkt dat die zoek-gewoonte niet automatisch gevolgd wordt omdat je "denkt" alles te weten. Wij hadden van Christa de havenmeesteres informatie (wie, wat, waar en hoe kom je daar) over Groningen gekregen. Echter ons hoofd was op dat moment helemaal gefocust op inburgeren c.q. her-integreren. Namelijk zorgen dat we de spullen konden kopen die nodig zijn om aanboord te wonen tijdens de arctische Nederlandse winter. Dat plan lukte net voor half december op het moment dat Covid-19 in Nederland tot flinke beperkingen leidt. Vooral op het gebied van winkelen en plannen van "leuke dingen doen en/of bezoeken afleggen". Dus geen VVV-bezoekje etc. Ons hoofd stond er aan de start van deze heftige periode ook niet echt naar om "leuke dingen" te ondernemen. Eind februari waren we pas zover dat we onze oude gewoonte weer oppakten.

Niet naar de [VVV](#) (die is nog gesloten) maar thuis op het WWW. Op zoek naar onbekende ontdekkingen. Het werd een échte ontdekkingsstocht voor ons in de toch bekende stad Groningen, maar het bleek achteraf minder bekend dan zelf gedacht.

We lijden een beetje aan zelfoverschatting op dit punt dus!

Eerste wandelingen langs platgetreden paden

Sinds de Zeezwaluw half november 2020 afgemeerd is in De Oosterhaven van Groningen, wandelen we de stad door om onze boodschappen bij de rondom liggende supermarkten te kopen. Op ons wekelijks bezoek aan de Lidl (onze hofleverancier) wandelen we via de Petrus Campersingel langs de achterkant van het UMCG-ziekenhuis richting Gorechtkade naar het Wielewaalplein. Het Typografengasthuis ligt aan het begin van deze route. Dit gasthuis triggert ons op een gegeven moment om opzoek te gaan naar de geschiedenis. Op onze speurtocht blijkt dat er ontzettend veel hofjes en/of gasthuizen in "Stad" zijn. Zoals al in het [Zeezwaluw Suffertje nr 5](#), genoemd, willen we ze allemaal (nou ja, de meeste dan) bezoeken en hun geschiedenis leren kennen.

In dit reisverslag nemen we jullie mee op die 2 mooie stadswandelingen die we aan de hand "Gast in de Stad" van [storytrails.eu](#) (een app die je download op je telefoon/tab) uitgestippeld hadden.

Mogelijk ook een ideeetje voor de zeilende bezoeker aan Groningen. De Stad is nl bereikbaar vanaf het IJsselmeer via de "staande mast route door Friesland", via het Lauwersmeer en Reitdiep of zoals wij gedaan hebben via Delfzijl en het Eemskanaal en is erg leuk om te doen.

De Stadse hofjes en gasthuizen

Bij het verdiepen in de geschiedenis van de hofjes en gasthuizen ontdekken we dat er verschil is tussen beide woonsituaties. Om het een beetje helder te krijgen hebben we de definities opgezocht.

Hofje:

Hofjes worden al sinds de 12e eeuw gebouwd, maar er zijn verschillen. Hofje in de enge zin kan betekenen: huisjes bij testament gesticht voor huisvesting van arme, oude mensen. Er zijn ook andersoortige hofjes:

Proveniershuisjes waren huisjes, verbonden aan een gasthuis, waar proveniers woonden: ouderen die zich hadden ingekocht om een verzorgde oude dag te hebben.

Begijnhofjes waren hofjes waar begijnen of begarden, resp. vrouwen en mannen, woonden als alleenstaanden maar als lid van een soort vrije lekgemeenschap binnen de RK-kerk.

Gildehofjes: zijn hofjes gesticht voor mensen die binnen het gilde werkzaam waren geweest.

Exploitatiehofjes: deze hofjes zijn (vooral in de 19e eeuw) gebouwd ook vooral voor de armen maar met het doel er geld aan te verdienen.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hofje>

Gasthuis:

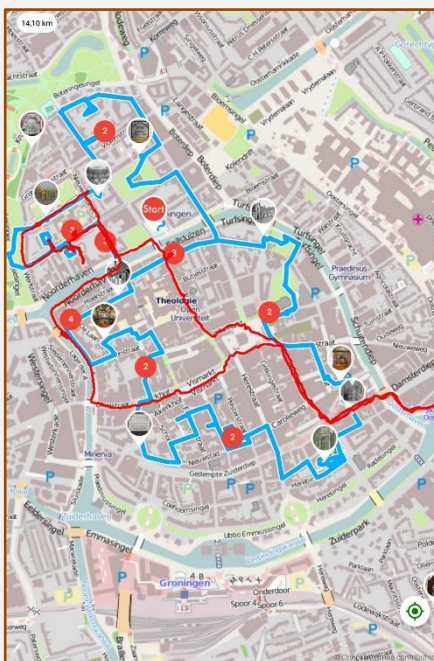
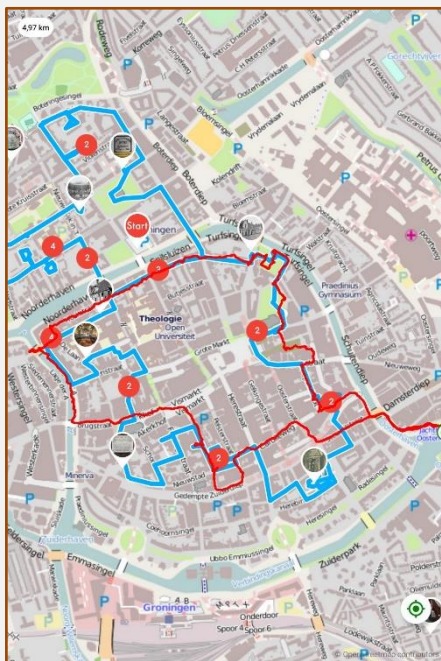
Een gasthuis was in de middeleeuwen een instelling voor de nachtelijke opvang van daklozen. De gasten aan wie een slaapplek werd geboden varieerden van landlopers tot pelgrims. Later ontstonden vele vormen van gasthuizen, waarvan de belangrijkste was de opvang van zieken en bejaarden. Uit het gasthuis zijn het huidige ziekenhuis, verpleeghuis en verzorgingshuis ontstaan.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Gasthuis>

Beide begrippen worden vaak door elkaar gebruikt, daarom hebben we de officiële naam gebruikt van de informatie plakaten die bij de hofjes c.q. gasthuizen hangen. De gasthuizen zijn sinds 1991 te vinden op stadsmonumenten.nl. De oudste en meest interessantste gasthuizen liggen in het centrum binnen de diepenring (grachten gordel). Net buiten de diepenring, in het noordwesten ligt nog een cluster met iets jongere hofjes. Hoe verder van het centrum hoe jonger de hofjes zijn en het aantal verder uitdunt.

Bezochte Gasthuizen c.q. Hofjes

Na 2 mooie wandelingen in de stad hebben we 14 gasthuizen of hofjes via de speciale app gevonden en bezocht. De **Blauwe** lijn op het kaartje is de totale route die wij in 2en gebroken hebben. **Rood** zijn de gelopen afstanden van en naar de Oosterhaven jachthaven.

Er is in de buitenwijken hier en daar nog een enkeling te vinden, maar dat vonden we te ver om wandelend te ondernemen. Bovendien vonden we 14 stuks meer dan genoeg!

Sommige gasthuizen of hofjes waren niet toegankelijk voor publiek terwijl anderen gesloten waren op zondag. Foto's maken kan natuurlijk altijd want stuk voor stuk hebben de panden hun eigen charme. Enkele kleinere gasthuizen zijn tegenwoordig privébezit.

Elk gasthuis of hofje hebben we van een link voorzien zodat de geïnteresseerde lezer (nog meer en uitgebreidere) informatie kan vinden. Niet alle info is meegenomen in dit verhaal, het zou dan onleesbaar zijn geworden. De vele zelfgemaakte foto's maken het minder droge kost en een stuk visueler. 1 foto zegt meer dan 100 woorden toch?

Is het nu een hofje of gasthuis

Om het verhaal leesbaar te houden noemen we ze voor het gemak allemaal "hofjes".

Allen hebben de officiële naam zoals we die vonden en aan de hand van genoemde definities hebben we de bezochte hofjes (naar beste kunnen) gegroepeerd. Bij elk hofje eerst wat broninformatie, daarna de foto's en onze beleving en observaties.

A. Gildehofjes

Het enige Gildehofje blijkt het Typografengasthuis (1903) te zijn. Het is in 1903 gebouwd in opdracht van het Groninger Boekverkoopers College en was bedoeld als kapitaalbelegging van de stichting. 1901 werd een plan bedacht om in plaats van aparte woningen er een gasthuiscomplex van te maken. Op de aangekochte grond konden 46 woningen, waaronder twee met winkel worden gebouwd. De plannen werden samen met conceptreglementen voor Pensioenfondsen en Gasthuis naar de gemeente gestuurd en in 1902 werd de vergunning verleend en de bouw wordt begonnen. De woningen werden in 1972 particulier bezit (huur en koop) en het ongedeelde eigendom kwam in beheer van de Stichting Typografengasthuis waaraan alle bewoners deelnamen. Het uiterlijk is vrijwel onveranderd gebleven terwijl binnen veel vernieuwingen door de eigenaren werden doorgevoerd. Vanaf 1995 is het Typografengasthuis een rijksmonument.

Eénmaal onder de schitterende toegangspoort doorgelopen, heerst er een ongekende rust op de binnenplaats, het stadslawaai verdwijnt naar de achtergrond. De binnentuin en de huisjes zien en fantastisch onderhouden uit. Zeker in de zomer moet het een juweeltje zijn!

We wandelen rond en zien de leukste dingen, van bijzondere fietsen tot tuinmeubilair. Maar helemaal sprakeloos en slap van de lach zijn we bij het huisje waar zo te zien kortgeleden gezinsuitbreiding is geweest. Er is een ooievaar "binnengevlogen"! Het glas is heel maar z'n vogelkont hangt buiten en de voorkant binnen. Dat hebben we nooit eerder gezien en vragen ons af hoe dat mogelijk is ... met magneetjes o.i.d., geweldig!

B. Exploitatiehofjes

Er blijken enkele hofjes de vermelding "exploitatie hofje" te hebben en worden hieronder genoemd:

1. Geertruid- of Pepergasthuis (1405)

Het Geertruid gasthuis is beter bekend als Pepergasthuis, naar de Peperstraat waaraan het staat. Het is in 1405 gesticht door vader en zoon Solleder. Oorspronkelijk diende het als gasthuis voor pelgrims die naar Groningen kwamen. Vanwege die bestemming werd de kapel, die in 1482 bij het gasthuis werd gebouwd, vernoemd naar Gertrudis van Nijvel, de beschermheilige van de reiziger. Nadat de stad in 1594 protestants was geworden, waren er in het gasthuis geen pelgrims meer.

De voorgedij ging toen over op de huisvesting van bejaarden: dat waren vijftigplussers. In ruil voor een inkoopsom kregen zij onderdak, verwarming, een warm middagmaal en 's avonds een bord pap. Ook kregen zij wat f 1,25 biergeld!

Daarnaast werd een deel van het ingericht als dolhuis (gekkenhuis). De arme zielen zondag tegen betaling de dollen naar een nieuw uitgebreid, voor het laatst

konden op bezichtigd worden. In 1702 verhuisden gasthuis. Het complex is meerdere malen in 1861.¹ (zie plattegrond)

Op onze

is, zijn eerste wandeling waren we al bij het Pepergasthuis geweest, echter het was zondag en de deur voelde op slot. Omdat het niet zo ver lopen is, zijn we later nog een keer op een doordeweekse dag gegaan. Nu voelde de deur weer op slot, sh.t! We stonden net op het punt om verder te gaan toen de deur openging en een bewoner met de fiets aan de hand naar buiten kwam. Toen we vroegen of het Gasthuis open was voor bezoekers was ze op het briefje en zei "ja, natuurlijk". Maar de

¹ In de loop van de twintigste eeuw kwamen in het Pepergasthuis steeds meer woningen in het complex leeg te staan. De inkoopsom bleek een barrière. In 1954 werd daarom besloten dat de woningen ook gehuurd konden worden, waarna de leegstand snel verdween. Stichting Stadsherstel Groningen nam het complex in 1989 over en liet de woningen grondig restaureren. De kapel is sinds 1991 in gebruik voor oecumenische diensten. In de oude eetzaal kan gehuwd worden.

deur zit op slot zeiden we. Al lachend maakte ze ons wijzer, we moesten stevig duwen et voilà de deur opent zich!

Ze wenst ons veel plezier en vooral genieten van al het moois.

Achter de mooie gesloten deur in de poort blijkt een schitterend hofje te liggen. De lay-out is anders dan de anderen die we bezochten. Hier geen centrale binnentuin maar 2 aparte straatjes die ieder hun kleine binnentuin hebben. De oude kapel met schitterende ramen leunt vermoeid tegen de buitenste rij mooie gemeenschapsruimtes aan.

Achter de gesloten deur ...

De huisjes langs de binnentuin

kapeltoren vanuit tuin

Hijsbalk en klok en klepel

Potten en bankjes bij de huisjes

Via een boogpoort kom je in het oudere gedeelte met de kleine huisjes aan een klinkerpaadje. Omkijkend naar de poort zien we een hijsbalk en een echte klok met klepel en koord, lijkt nog gebruik te zijn (geen moderne akoestische versie dus). Alle huisjes zien er goed verzorgd uit, echter de bovenkanten van de raamkozijnen zijn door de eeuwen heen een golfpatroon geworden. Leilinden omzomen deze mooie binnentuin die helaas nog in de winterslaap is. Hier en daar is een aarzelend bloemetje te zien en een vogelvoederhuisje ziet er goed gebruikt uit.

2. [St. Anthonygasthuis](#) (1517)

Had als doel armen en zieken op te vangen. Tot 1644 werden er ook pestlijders ondergebracht en van 1702 tot 1844 was het achterste deel in gebruik als dolhuis. Door de eeuwen heen woonden er zogenaamde conventualen (kloosterling) in het gasthuis, bewoners die zich inkochten en zich daarmee verzekerden van een verzorgde oude dag. In de 20ste eeuw worden het gewone huurpanden doordat er

te weinig mensen zijn die zich nog willen inkopen. De laatste conventueel vertrok in 1993. Het hofje is een oase van rust en een aantrekkelijke woonplek met een enorm lange wachtlijst voor de 40 woningen.

De tekst boven de ingangspoort poort: "BESPODT NIET EEN OUT WYF OFTE MAN NIEMANT WYET WAER "T HEM TOE COMEN CAN"

Als we bij de poort van het hofje aankomen hangt een ketting voor de open deur met een bordje in diverse talen: "geen bezoek van toeristen". Tja wij zijn toeristen in eigen Stad en mogen er dus ook niet in.

We maken vanaf de straat, diep over de verbodsketting geleund en aan de achterzijde door het hek een aantal foto's. Zo te zien zijn de huisjes rond een prachtige binnentuin, goed onderhouden. Jammer genoeg komt er geen bewoner naar buiten zodat we kunnen vragen of we toch niet even binnen mogen kijken. Helaas pindakaas.

De toegangspoort van het "gesloten" gasthuis

Via hek achterkant een inkijkje

3. St Martinus Gasthuis (1880)

De eigenlijke naam van het gasthuis was "Instelling van Weldadigheid" en in 1864 opgericht. Het was een niet-parochiële instelling die tot doel had het plaatsen van ouden van dagen van Rooms Katholieke huize te Groningen. Pas in 1880 werd het Sint Martinusgasthuis, dat gerealiseerd werd door de contributies van leden van de instelling, geopend. Bij de start waren er slechts twaalf kamers. De plaatsen werden bij voorkeur gegeven aan leden. Degenen die het langste lid waren, werden het eerste geplaatst. Iedere man die 55 jaar of ouder was kwam in aanmerking. Voor vrouwen gold de leeftijd van 50 jaar.

Het Martinusgasthuis ligt nu in een gewone doorsnee straat in een leuke woonwijk en je zou er zo voorbijlopen als je er niet naar opzoek bent. Dit hofje wordt ook gekenmerkt door een mooie toegangspoort met inscriptie boven afsluitbare deur. Gelukkig is de deur open en kunnen we het zonnige hofje ongestoord oplopen.

Opnieuw is het een oase van rust waar zon en schaduw hun eigen patronen maken. De huisjes zien er gezellig uit met overal potten voor planten. Helaas nog niet met bloeiende, het is nog te koud. De bewoners laten zich niet zien zo vroeg in de ochtend. Zie de foto's op de volgende pagina.

Toegangspoort in gewone straat

Binnenzijde hofje

Hoekwoning

Zonnig straatje

In dezelfde straat aan de overkant vinden we het volgende hofje.

4. [Middengasthuis](#) (1895)

Het Middengasthuis is in opdracht van het vereniging van diakenen en oud-diakenen van de Nederlands-hervormde gemeente. Het was bestemd voor "fatsoenlijke, oppassende handwerkslieden en dienstboden" van hervormde huize en ouder dan 55 jaar. De naam Middengasthuis verwees naar de bewoners.

Zij waren voor de meeste gasthuizen "te minvermogend", maar voor het diaconiegasthuis "te goed".

In verband hiermee betaalden de conventualen (gasthuisbewoners) van het Middengasthuis een relatief lage inkoopsum. Vele decennia voldeed het Middengasthuis.

Maar in de 60er jaren kwam er de klad in. In 1968 werd in een overleg met meerdere gasthuizen besloten tot de oprichting van de Stichting Verenigde Groninger Gasthuizen, die het in 1975 verkocht aan woningbouwvereniging Concordia. In 1986-'87 werd het gerenoveerd.

De toegangspoort is niet indrukwekkend en je zou er aan voorbij lopen. Vanaf de straat is wel het grote huis, met diverse gedenksteden, goed te zien.

De huisjes liggen rondom een grote tuin en staan er in losse blokjes omheen. Met de gespannen waslijntjes tussen de aanwezige bomen en kinderspeelgoed ziet het er bewoond en gezellig uit. Op een bankje in het midden zit een bewoner in het zonnetje en samen met ons als toerist loopt is er ook nog een jong stel.

C. Proveniershuisjes

Het gasthuis met kerkje

Gevel met naam

[Pelstergasthuis of Heiligengeestgasthuis](#) (stichtingsdatum onbekend maar wsch. dertiende eeuw)

Wij konden dit gasthuis niet bezoeken aangezien de poort dicht was en hebben dus alleen foto's van de buitenkant en van het mooie kerktorentje kunnen maken. Voor de uitgebreide interessante geschiedenis van dit gasthuis klink de Wikipedia-link aan. De tekst was te lang om hier (ook in ingekorte vorm) tot zijn recht te komen.

Hofjes (volgens de definitie) maar heten gasthuis

1- [Pieterella-Gasthuis](#) (1877)

De weduwe Ludewé Vink besloot in 1870 tot de stichting van het gasthuis ter nagedachte aan haar 3 overleden echtgenoten en noemde het naar haar overleden dochter Pieterella. In 1871 kocht Ludewé Vink het terrein aan de Grote Leliestraat met o.a. een huis, een stal en een grote tuin. Twee jaar later wordt de opstal gesloopt wordt de opdracht voor de bouw van 21 kleine woningen gegeven.

Zelf heeft ze het eindresultaat niet meer gezien omdat ze in 1877 overleed, slechts enkele maanden voor de het gasthuis officieel een feit was. De voorwaarden om in het gasthuis te mogen wonen waren vrij

streng². In de loop van de tijd zijn er veranderingen geweest door aanbouw. Eind jaren '60 volgt sloop van oude huisjes en andere zijn samengevoegd. De overdekte poort stamt uit 1878.

Doordat de zon schijnt op het schitterende afsluitbare poortgebouw, aan de straatzijde ziet alles er uitnodigend uit. Via de prachtig vormgegeven tussenliggende hal waar 4 deuren van de naastgelegen huisjes op uitkomen en de binnen-poort komen we op een prachtig ommuurd hofje uit.

Binnenzijde poorthal

Buitenkant binnenpoort

Huisjes grenzend aan de poort

Mooie groene hoek in binnentuin

Aan weerszijden van de poort zijn huisjes aan een grasveld gelegen. Voor de poort staat een wel heel oude waterpomp compleet met zwengel. Via mooi aangelegde tegelpaden met hier en daar knotwilgen kunnen we helemaal rondlopen zonder iemand te zien of stadsgeluiden te horen.

2- [Juffer Margarethagasthuis](#) (1856) en [Lutherse Kerk](#) (1696)

Het Juffer Margarethagasthuis staat in de Haddingestraat naast de Lutherse Kerk. Het hofje dateert uit 1858 en is vernoemd naar Margaretha Muller, een dochter van een van de rentmeesters van de naastgelegen Lutherse kerk. De kerk werd in [1696](#) in gebruik genomen en wordt ook wel zwaantjeskerk genoemd. In de top van de voorgevel zit een gevelsteen met een zwaan. In de kerk zijn twee mooie orgels aanwezig: één gebouwd in 1896 en de andere uit 2017).

² men moest een 'voorbeeldige levenswandel' hebben, en geen overlast veroorzaken of zich vergrijpen aan alcohol. Schippers kregen voorrang voor een woning in het gasthuis omdat de laatste echtgenoot reder was geweest en haar vader schipper. In de 20e eeuw vervaagden die criteria, maar het bestuur beslist nog steeds over nieuwe bewoners.

De kerk was gesloten en het kleine hofje heeft slechts een blokje van 4 huisjes, waar de tijd lijkt te hebben stil gestaan. Het is er doodstil en zagen geen mens, wel een originele asemmer (uit onze prille jeugd) naast een voordeur staan.

De volgende gasthuizen zijn erg klein, minder indrukwekkend en privébezit

Anna Varvers Conent (1632)

Het gasthuis werd op 30 mei 1635 (op het opschrift staat 1632) opgericht door Anna Varvers (of Varwers), de weduwe van ene Andries Jaspers Varvers, als gasthuis voor vijf of zes vrouwen. Sinds 1791 moest de helft van de acht inwonende vrouwen bestaan uit hervormden maar in 1854 weer de helft uit katholieken bestaan. De laatste conventueel vertrok in 1975. Daarna liet de voogdij het pand restaureren en verkocht het daarop in 1981. Tegenwoordig is het privébezit.

2- Gerarda Gockingahuis (1870)

Het gasthuis werd in 1870 gesticht door jonkheer Wolther Gockinga ter nagedachtenis aan zijn vrouw, Gerarda Wolthers. Het was bestemd voor vrouwen die als dienstbode hadden gewerkt en ongehuwd waren gebleven dan wel weduwe waren geworden.

In 1882 en 1891 werd het uitgebreid. Sinds 1970 wordt het bewoond door particulieren.

3- Jacob en Annagasthuis (1495 1976)

Het gasthuis was bedoeld als goedkope huisvesting voor 12 arme Groningers, die er kost en inwoning genoten. Het gasthuis kreeg vanwege het uitgedeelde voedsel als bijnaam *Lekkerbeetjesgasthuis*.

In 1539 kon het aantal plaatsen met 5 worden uitgebreid door een legaat. Tegenwoordig is het privébezit.

4- [Aafyn Wilsorgasthuis](#)

Zijn we al kijkend langsgelopen en slechts 1 foto gemaakt. Er is geen enkele aanduiding dat het pand in het verleden een gasthuis is geweest. Het is nu particulier bezit.

De meest aantrekkelijke en indrukwekkende gasthuizen zijn zoals jullie lazen uitgebreider beschreven en ook als ze een leuke historie hadden. De rest hebben we met links gemerkt zodat je zelf verder op zoek kunt gaan. Wij hebben genoten van de Stadswandelingen langs oude historische hofjes en gasthuizen.

Nu op naar een nieuwe ontdekkingen in "Stad" tijdens onze wandelingen.

Riens en Ineke Elswijk ab SY Zeezwaluw